

Słowo Powszechne
Warszawa, ul. Mokotowska Nr 40
A

wydanie .....

Nr 269 z dn. 25-11-1976

Polskie egzaminy i Austriacy

NAJPIERW o „Egzaminie” Jana Pawła Gawlika¹⁾. I o „Egzaminie” Teatru Ochoty. Wydaje się oczywiste, że ta sztuka, napisana przed jedenastu laty przez bardzo aktywnego wówczas krytyka teatralnego i równie aktywnego dramaturgów (11 sztuk teatralnych i telewizyjnych), który przed kilku laty przeszedł na drugą stronę „rampy” jako dyrektor i kierownik artystyczny Starego Teatru w Krakowie — trafiła właśnie do teatru Machulskich; teatru napięć i konfliktów moralnych, przekazywanych skromnymi raczej środkami parateatralnymi. Ale też teatru który „wypreparowuje” te konflikty w stanie „chemicznie czystym” jako ostrą prowokację do dyskusji z publicznością, stanowiącej jakby organiczne przedłużenie przedstawienia.

Podobnemu zabiegowi, chociaż bardziej ogólnie, poddany został również „Egzamin” (usunięto m. in. cały obraz i z aktu pierwszego, znacznie skróty w akcie drugim, skreślono 4 postaci); postaci wprawdzie stały się bardziej jednoznaczne a przez to spłaszczone, ale główny konflikt, główna sprawa zyskała na ostrości a sztuka na zwartości.

Jaka to sprawa? Jaki konflikt? Konflikty między młodą nauczycielką, która daje ocenę niedostateczną krapną, bimabajęcej z nauki i szkoły córce sekretarza partii, o którym mówi się że „wszystkim trzęsie” — a oportunistycznym kierownictwem szkoły i jej nadzorem, które uważa że jest to „uderzenie w partię”, przyprowadzając jej tym bardzo brzydki „gębe”. Bezpartyjna nauczycielka znajduje wspólny język z sekretarzem, można też mieć nadzieję, że i on zajmie się oportunistycznymi nadgorliwcami i nieproszonymi obrońcami — ale wysoka jest cena tego doświadczenia: nauczycielka Chlebowska zmieni jednak pod koniec notę na dostateczną. Zrobiła to dla sekretarza, czy też nie miała już siły dłużej walczyć?

Postać tytułową kreuje inteligentnie, z wewnętrzną siłą Halina Chrobak, oportunistycznym dyrektorem jest Tadeusz Bogucki, budzącego sympatię sekretarza gra Jan Machulski.

BOHATER innego „polskiego egzaminu”, „Peyrol, jest może mniej „polski” od nauczycielki Chlebowskiej, która ma przecież liczne powinowactwa i w naszej literaturze romantycznej i neoromantycznej. Peyrol z „Korsarza” Josepha Conrada? Ten sam. Więc dlaczego „polski egzamin”? Nie tylko dlatego, że napisał tę powieść Józef Konrad Korzeniowski, ale przede wszystkim dlatego, że Chlebowska znalazłaby chyba szybko wspólny język z byłym korsarzem Peyrolem, bo ich postawy są bardzo zbliżone, tyle że Peyrol świadomie płaci za swój heroizm i wierność sobie cenę najwyższą.

I adaptacja sceniczna znanej powieści Conrada i jej realizacja²⁾ przekazały sporo nie tylko wątków dramatycznych ale i klimatu powieści, chociaż wolałoby się tę adaptację oglądać na dużej scenie; w „Atelier”, mimo pomysłowych rozwiązań sceno-

graficznych, za bardzo to wszystko jest stłamszone, za wiele umowności, za mało oddechu. Peyrola gra Marek Walczewski, wyposażając tę postać w wiele rysów Conradowskich bohaterów, jest jakby ich artystyczną syntezą. Bliskie Conrada są też pozostałe postaci: fanatycznego Scevoli (Henryk Talar), Catherine (występująca gościnnie Ryszarda Hanin), Arlette (piękny i wzruszający debiut na tej scenie

Z teatru

Małgorzaty Niemirskiej), Kaleka z Madrague (Bogusz Bilewski), Książ (Piotr Pawłowski), Real (Jacek Chmielnik) i in.

TAK, to te „polskie egzaminy”. A „Austriacy” z tytułu? Jest ich dwóch. I obaj nie są Austriakami, chociaż uchodzą za pisarzy austriackich, a dokładniej: niemieckiego obszaru językowego. To Ödön von Horváth i Thomas Bernhard. Pierwszy jest m. in. autorem sztuk „Kazimierz i Karolina” oraz „Włoska noc”, które posłużyły Januszowi Warmińskiemu za tworzywo dla sztuki pt. „A miłość nigdy się nie kończy”. Nie tylko niestety tytuł jest z piosenkarskiej konfekcji.

Złodziejczek, który ponieź ciągle i bije oddaną mu dziewczynę, ukochana działacza „młodzieżowego” i „ideowca”, zgwałcona — nie bez jego potencjalnej aprobaty — przez młodego hitlerowca, dwaj bardzo starsi i bardzo czegodni „lowelasi” w „akcji”, striptis „owłosionej na cięte” i „przejmujące trele” cyrkowej śpiwaczki, polujące na „facetów” prostytutki, jasełkowo-herodowy „wódz” młodych hitlerowców, no i melodramatyczny romans bezrobotny z panienką, która tylko „chciała łoda” a zaszała bardzo daleko i — jak przystało na melodramat — odchodzi na końcu w tzw. siną dal (on też, tylko w przeciwną stronę). A wszystko to w scenierii wesołego miasteczka („Święto ludowe”) i nafaszerowane polityką nie tyle kawiarniana co knajpiarska. Duży wysiłek inscenizacyjny, duży wysiłek aktorski i scenograficzny — godny naprawdę lepszej sztuki.

W przedstawieniu bierze udział duży zespół aktorów, których lubimy i cenimy, wśród nich:

Joanna Jędryka i Andrzej Seweryn oraz T. Borowski, G. Barszczewska, R. Wilhelm, M. Kociński, J. Kociński, I. Cembrzyńska, I. Machowski, J. Kaliszewski. B. Bilewski, P. Pawłowski.

ALTERNATYWA dla tego wesołego-smutnego miasteczka? Drugi Austriak, który nie jest Austriakiem: „Święto Borysa” Bernharda³⁾. Powierzchnowe spojrzenie: wiewczerza kadłubków. 13 kalek bez nóg, a wśród nich wydająca dla nich przyjęcie z okazji urodzin jej małżonka Borysa — bogata wdowa Dobra Po „Końcówce” Becketta niewiele można powiedzieć językiem egzystencjalizmu o ludzkim losie i wyrodniejących ambicjach rządzenia ludźmi (Dobra i jej „lektorka” Joanna z I części — reminiscencje z wątku Hamin — Clov z „Końcówki”). Analogie do „Końcówki” nasuwa również Maja Komorowska, która w krakowskim przedstawieniu grała właśnie Hamma a teraz jest Dobrą. Bagatela: jest... Ale jak jest?!

Kto nie lubi „takich sztuk”, niech pójdzie jednak na to przedstawienie dla kreacji Komorowskiej i dla reżyserii Axera, a panie o bardziej „wysublimowanym” smaku — dla bajecznej kolekcji kapeluszy...
Gdybym jednak miał do wyboru między dwoma Austriakami, wybrałbym — Gawlika.

STEFAN POLANICA

1) Jan Paweł Gawlik — „Egzamin”. Reżyseria Jan Machulski, scenografia Ewa Arcinowska. Premiera w Teatrze Ochoty. 2) Joseph Conrad — „Korsarz”. Tłumaczenie i adaptacja Maciej Domański. Reżyseria M. Domański i M. Walczewski, malarstwo i dekoracje J. Czerniawski, kostiumy W. Konopelska. Premiera Teatru Ateneum na scenie „Atelier”. 3) Ödön von Horváth — „A miłość nigdy się nie kończy...”. Opracowanie i reżyseria Janusz Warmiński, przekład Maryla Masłowska, scenografia Marian Stańczak, muzyka W. L. Kowalski. Premiera w „Ateneum”. 4) Thomas Bernhard — „Święto Borysa”. Przekład B.L. Surowska i K. Sauerland. Reżyseria Erwin Axer, scenografia Ewa Starowiejska, Premiera w Teatrze Współczesnym.

Scena ze „Święta Borysa”. Od lewej: J. Konieczny — Kaleka, Barbara Soltysik — Joanna i Maja Komorowska — Dobra.